

Бобренко І.В. Розвиток просторового орієнтування дошкільників із інтелектуальними порушеннями в аспекті реалізації наступності дошкільної і початкової ланки освіти / І.В. Бобренко // Актуальні проблеми наступності дошкільної і початкової освіти : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, кафедра теорії та методик дошкільної освіти; [відпов. секр. К.І. Демчик]. – Київ : Міленіум, 2019. – 242 с. – С. 22 – 25.

Бобренко І. В.,

науковий співробітник

Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка

НАПН України

РОЗВИТОК ПРОСТОРОВОГО ОРІЄНТУВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ В АСПЕКТІ РЕАЛІЗАЦІЇ НАСТУПНОСТІ ДОШКІЛЬНОЇ І ПОЧАТКОВОЇ ЛАНКИ ОСВІТИ

У системі спеціальної освіти України на сучасному етапі відбуваються зміни, спрямовані на створення умов для всебічного розвитку та інтеграції в суспільство дітей з особливими потребами. І оптимізація організаційно-методичного забезпечення виховання та навчання дітей дошкільного віку з порушеннями інтелектуального розвитку залишається одним із актуальних питань сучасної спеціальної педагогіки [2, 3, 5], що відповідає умовам впровадження концепції Нової української школи.

Дошкільний вік – вихідна ланка становлення та розвитку особистості в системі безперервної освіти України, а зміни у політичному, економічному, культурному та соціальному житті країни зумовлюють реформування дошкільної ланки освітньої галузі, яка забезпечує наступність між дошкільням і школою, що відзначено у «Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні».

Відповідно до чинного законодавства та нормативно-правових документів, наступність дошкільної і початкової ланки спеціальної освіти – одна з вагомих умов здійснення неперервності здобуття освіти, що забезпечує узгодженість мети, змісту, форм і методів навчання та виховання з урахуванням вікових, гендерних та індивідуальних особливостей дітей з особливими потребами на прилеглих рівнях освіти. Провідною умовою забезпечення наступності у вихованні та навчанні дітей є спрямованість педагогічного процесу закладів дошкільної освіти та спеціальних закладів загальної середньої освіти для учнів із інтелектуальними порушеннями на поступовість,

Бобренко І.В. Розвиток просторового орієнтування дошкільників із інтелектуальними порушеннями в аспекті реалізації наступності дошкільної і початкової ланки освіти / І.В. Бобренко // Актуальні проблеми наступності дошкільної і початкової освіти : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, кафедра теорії та методик дошкільної освіти; [відпов. секр. К.І. Демчик]. – Київ : Міленіум, 2019. – 242 с. – С. 22 – 25.

комплексність і систематичність психофізичного розвитку дитини. Відтак, необхідний зв'язок методів, форм і програм навчання у закладах дошкільної освіти та початковій школі [4, 6, 7]. З огляду на це, особливої актуальності набуває оптимізація організаційно-методичного забезпечення виховання та навчання дітей з інтелектуальними порушеннями.

Старший дошкільний вік є сенситивним для розвитку багатьох важливих психофізичних якостей і здібностей дітей з інтелектуальними порушеннями, цей вік обґрунтовано вважається одним з найбільш важливих етапів у процесі формування базису для подальшого розвитку особистості дитини [3]. Розвиток просторового орієнтування може ефективно застосовуватись з метою пропедевтики навчання в початковій школі, спрямованої на створення передумов оволодіння дітьми навчальними вміннями та навичками (Л.С. Виготський, О.В. Запорожець, В.В. Давидов, Д.Б. Ельконін, Н.Ю. Вергілес, Л.І. Божович, Є.М. Кабанова-Меллер, Омелянович та ін.).

Розвиток просторового орієнтування є однією з передумов розвитку мислення та пам'яті вихованців, має виняткове значення для формування просторового мислення (І.С. Якиманська, А.В. Семенович, С.О. Умрихін, Т.А. Процько, А.Г. Маклаков). Просторові відношення сприятливий ґрунт для встановлення взаємозв'язку когнітивного і мовленнєвого розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями, оскільки предмети та їх оточення представлені наочно, їх можна торкнутись, побачити їх рух тощо. А одночасне їх мовленнєве позначення дозволяє розкрити взаємозв'язок сприйняття, мислення і мовлення.

При дослідженні стану просторового орієнтування дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку було виявлено його особливе значення при формуванні навчальних умінь, доведено, що недостатня сформованість просторового орієнтування у першокласників є однією з причин, що викликають утруднення при оволодінні дітьми шкільними навичками:

Бобренко І.В. Розвиток просторового орієнтування дошкільників із інтелектуальними порушеннями в аспекті реалізації наступності дошкільної і початкової ланки освіти / І.В. Бобренко // Актуальні проблеми наступності дошкільної і початкової освіти : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, кафедра теорії та методик дошкільної освіти; [відпов. секр. К.І. Демчик]. – Київ : Міленіум, 2019. – 242 с. – С. 22 – 25.

порушення графічної і конструктивної діяльності; здатності до оволодіння математичними операціями, читання, письма тощо (Б.Г. Ананьєв, М.В. Вовчик-Блакитна, Г.О. Люблінська, Т.А. Мусейїбова, Ф.Н. Шемякін, А.М. Леушіна, О.М. Дяченко, В.В. Данилова, Н.В. Давиденко, Омельянович). Усі ці інтелектуальні дії у навчально-виховному процесі ланки єдиної системи, необхідної для ефективної роботи над навчальним матеріалом [1, 5].

Особливості розвитку просторового орієнтування у дітей старшого дошкільного віку з порушеннями інтелектуального розвитку легкого та помірного ступеня обумовлені певними труднощами: слабкістю інтегруючої діяльності інтелекту, недорозвиненням найважливіших компонентів просторового розрізнення тощо. Розвиток просторового орієнтування вихованців забезпечується взаємодією аналізаторів та міжаналізаторних систем [1, 5]. Оскільки просторове орієнтування має складну сенсомоторну основу та широко представлено в різних видах життєдіяльності дитини, для старших дошкільників та першокласників із порушеннями інтелектуального розвитку доцільно забезпечити можливість набуття рухового досвіду засобами фізичного виховання з опорою на рухові, наочні та вербальні (невербальні) моделі.

Розвиток просторового орієнтування молодших школярів включає як мимовільне, так і довільне використання просторових уявлень [1, 5]. При цьому, важливим етапом є перехід від їх мимовільного до довільного використання. З огляду на це, в процесі розвитку просторового орієнтування молодших школярів недоцільно ставити передчасні завдання, що вимагають вільного оперування відповідними просторовими уявленнями в процесі навчальної діяльності. Навчання потрібно базувати на формуванні дій заміщення та моделювання як основи пізнавальних здібностей і проводитись у тісному зв'язку з роботою по розвитку просторового мислення, мови та діяльності дітей при обліку провідної ролі знаку в культурному становленні дитини. При цьому одним з основних напрямів вирішення цього завдання має

Бобренко І.В. Розвиток просторового орієнтування дошкільників із інтелектуальними порушеннями в аспекті реалізації наступності дошкільної і початкової ланки освіти / І.В. Бобренко // Актуальні проблеми наступності дошкільної і початкової освіти : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, кафедра теорії та методик дошкільної освіти; [відпов. секр. К.І. Демчик]. – Київ : Міленіум, 2019. – 242 с. – С. 22 – 25.

бути формування у молодших школярів орієнтування на мікроплощині, оскільки від цього залежить реалізація багатьох шкільних навичок (читання, письма, ручної праці тощо).

Розвиток просторового орієнтування молодших школярів з інтелектуальними порушеннями передбачає створення в педагогічному процесі закладів дошкільної освіти та спеціальних закладів загальної середньої освіти для учнів із інтелектуальними порушеннями умов, які забезпечують накопичення дітьми різноманітного досвіду з розрізнення просторових ознак і відношень, набуття ними знань про простір у поєднанні з практикою, використання знань просторового характеру під час розв'язання будь-яких завдань. Практика підтверджує ефективність застосування диференційно підібраних засобів фізичного виховання з метою розвитку просторового орієнтування дошкільників і молодших школярів з інтелектуальними порушеннями.

При цьому в індивідуальному і диференційованому порядку варто звернути увагу на: 1) постійний педагогічний і медичний контроль, особливо - розумне дозування фізичного навантаження, контроль психоемоційного стану кожної дитини; 2) постійне підтримання мотивації дітей до виконання рухових завдань; 3) кількаразове пояснення правил техніки безпеки; дотримання техніки безпеки під час виконання фізичних вправ; 4) використання підготовчих вправ, тренування виконання фізичної вправи або його елемента; 5) використання при проведенні вправ задалегідь продуманих сигналів (візуальних, звукових, вербальних); 6) постійний контроль за технікою і правильним просторовим орієнтуванням при виконанні вправ; 7) визначити методи навчання відповідно до можливостей дітей з різними ступенями інтелектуальних порушень (легким і помірним). Комбінування визначених методів і способів навчання, а також забезпечення міжпредметних зв'язків створює необхідні умови, що сприяють підвищенню ефективності розвитку просторового орієнтування дітей; 8)

Бобренко І.В. Розвиток просторового орієнтування дошкільників із інтелектуальними порушеннями в аспекті реалізації наступності дошкільної і початкової ланки освіти / І.В. Бобренко // Актуальні проблеми наступності дошкільної і початкової освіти : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, кафедра теорії та методик дошкільної освіти; [відпов. секр. К.І. Демчик]. – Київ : Міленіум, 2019. – 242 с. – С. 22 – 25.

вербальне використання прислівників, що позначають просторові поняття, має бути підкріплено медіатехнологіями.

Висновки. Важливо забезпечити наступність у розвитку просторового орієнтування дітей з інтелектуальними порушеннями на етапі дошкільного та молодшого шкільного віку. Усі форми роботи з наступності розвитку просторового орієнтування сприяють оптимізації психофізичного розвитку дітей як у закладі дошкільної освіти, так і у спеціальному закладі загальної середньої освіти.

Список використаних джерел

1. Бобренко І.В. Розвиток просторового орієнтування дітей старшого дошкільного віку з розумовою відсталістю при проведенні рухливих ігор / І.В. Бобренко // Освітній простір. Глобальні, регіональні та інформаційні аспекти : науково-методичний журнал. – Чернівці : «Наші книги», 2016. – Вип. 1(20). – С. 22-24.

2. Гладченко І.В. Інноваційні підходи до удосконалення змісту фізичного виховання та основ здоров'я дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю / І.В. Гладченко // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія : Соціально-педагогічна. - 2012. – Вип. 21(2). – С. 70-77.

3. Дидактичні та методичні засади спеціальної освіти розумово відсталих дошкільників: нав.-метод. посіб. / Н.О. Макарчук, А.М. Висоцька, О.В. Чеботарьова, А.В. Міненко, С.В. Трикоз, Г.О. Блеч., І.В. Бобренко, І.В. Гладченко. – К. – 2014. – 337 с. – Режим доступу:

<http://lib.iitta.gov.ua/705363/>

4. Замрозевич С. Р. Наступність у фізичному вихованні дітей дошкільного та молодшого віку як педагогічна проблема / С. Р. Замрозевич // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету

Бобренко І.В. Розвиток просторового орієнтування дошкільників із інтелектуальними порушеннями в аспекті реалізації наступності дошкільної і початкової ланки освіти / І.В. Бобренко // Актуальні проблеми наступності дошкільної і початкової освіти : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, кафедра теорії та методик дошкільної освіти; [відпов. секр. К.І. Демчик]. – Київ : Міленіум, 2019. – 242 с. – С. 22 – 25.

ім. К. Д. Ушинського. – 2007. – № 5–6. – С. 8–13.

5. Омелянович І.М. Розвиток просторового орієнтування в учнів з інтелектуальними порушеннями в умовах інклюзивної освіти / І.М. Омелянович // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. – 2016. – - Вип. 32(2). – С. 32-36.

6. Пантюк Т.І. Підготовка дітей до школи в Україні : суспільно-педагогічний контекст : [монографія] / Т.І. Пантюк. – Дрогобич, 2016. – 504 с.

7. Савченко О.Я. Наступність і перспектива в роботі двох перших ланок освіти / О.Я. Савченко // Дошкільне виховання. – 2000. – № 11. – С. 4-5.